

Sprawozdanie z działalności
Komitetu Opieki nad Zabytkami Kultury Żydowskiej w Tarnowie
za rok 2023

Komitet Opieki nad Zabytkami Kultury Żydowskiej w Tarnowie powstał w 1988 roku. Celem Komitetu jest opieka nad zabytkami kultury żydowskiej na terenie byłej Galicji. Komitet ponadto popularyzuje wiedzę o historii i kulturze Żydów polskich, dąży do zbliżenia między Polakami/ chrześcijanami i Żydami, wspiera i organizuje przedsięwzięcia badawcze i naukowe związane z kulturą i zabytkami żydowskimi w byłej Galicji a także historią i kulturą innych mniejszości zamieszkujących ten region.

Od 1 stycznia 2019 Komitet posiada nowy własny lokal - Biuro Komitetu - przy Placu Rybnym nr 5, z oknami wychodzącymi na Skwer Starej Synagogi, gdzie znajduje się zabytkowa bima, pozostałość po zniszczonej przez Niemców Starej Synagodze.

Na rok 2023 złożyliśmy wnioski na projekty/granty na ogólną sumę **587 000 zł**.

Nie na wszystkie projekty otrzymaliśmy fundusze. Jednocześnie w ciągu roku udało się jednak pozyskać kolejne granty.

W rezultacie w roku 2023 zrealizowano następujące projekty finansowane ze środków zewnętrznych:

* Galicjaner Sztetl + Reunion II - projekt finansowany przez Fundusz Norweski **52 000 zł** i przez Miasto Tarnów **15 000 zł**,
razem **67 000 zł**



W ramach projektu zorganizowano: 30.08 - 1.10.2023

- Uroczystości w Zbylitowskiej Górze (miejsce mordy ok. 6000 Żydów),
- Złożenie wieńców pod Pomnikiem Pamięci na cmentarzu żydowskim w Tarnowie.
- Wieczera Szabatowa w dawnej Łażni Żydowskiej,
Wydarzenia towarzyszące:
 - Wystawa „Zimnym okiem” - Biuro Wystaw Artystycznych w Tarnowie (ul. Słowackiego 1)
 - Wystawa „Szancer - wyobraź sobie” – prezentacja (z okazji 50. rocznicy śmierci) dorobku artystycznego jednego z najbardziej znanych ilustratorów książek, Jana Marcina Szancera (1902-1973) pochodzącego ze znanej rodziny tarnowskich Żydów;
 - Wystawa „Powroty” – filmowe sylwetki osób, które „odkrywają” swoje żydowskie pochodzenie,
 - Wystawa „Chasydzkim szlakiem”, fot. Joanna Sidorowicz,
 - Spektakl „Goldhammera 5. Tarnowskie opowieści”, Latający Teatr Kantorowi,
 - Konkurs poetycki dla młodzieży „Pod gwiazdą Dawida”,
 - Spotkanie autorskie z prof. Danem Orenem - „Historia pewnego nagrobka”,
 - Promocja książki *Życie i śmierć polsko-żydowskiego miasteczka. Tarnów 1918-1956* Agnieszki Wiercholskiej,
 - Nocne zwiedzanie Cmentarza Żydowskiego z przewodnikiem.
- Święto ulicy Żydowskiej, koncerty i spektakle:
 - Koncert poświęcony pamięci Żydów tarnowskich Jaroslav Rač (Słowacja),
 - Pieśni żydowskie i nie tylko, Chór Tarnowskich Seniorów „Fermata”,
 - Koncert pod Bimą: – (Białoruś),
 - Koncert pod Bimą: Mojše Band (Słowacja),
 - Spektakl pod Bimą: „Wieczera szabatowa”, Warsztat Terapii Zajęciowej,
 - Wielokulturowy Wieczór Galicyjski: zespół romski Romano Ilo i Baruch Band & Shomer International Musicians.
- *Koncepcja zagospodarowania dzielnicy żydowskiej - projekt finansowany przez Fundusz Norweski **124 443 PLN**
- *Gaj Sprawiedliwych – pierwszy etap, wykonanie konstrukcji Drzewa Sprawiedliwych, projekt finansowany przez Fundusz Norweski **33 000 PLN**
- *XXIV Międzynarodowy Tabor Pamięci Romów i V Konferencja Taborowa - konferencja naukowa poświęcona aktualnym problemom romologii w Polsce – projekt finansowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych **50 000 zł**
- *Studia Romologica, 15 tom rocznika naukowego poświęconego historii i kulturze Romów - projekt finansowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji **30 000 zł**
- *Utrzymanie biura Komitetu - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji **21 000 zł**
- *Opracowanie spuścizny naukowej A. Bartosza **21 420 zł**



*Żydzi w Tarnowie –wystawa planszowa. Stała wystawa na murze koło bimy, nowa wersja, poprzednia wisiała od 2014 r. - projekt finansowany przez Miasto Tarnów **2 995 zł zł**

*Inwentaryzacja nagrobków/macew – w trakcie renowacji cmentarza zinwentaryzowano ponad **6 500 nazwisk** pochowanych osób, które są dostępne w ogólnopolskiej bazie danych <http://cmentarze-zydowskie.pl/tarnow.htm>. Po renowacji i uprzątnięciu cmentarza okazało się, że pozostało jeszcze wiele nagrobków, dotąd nie odkrytych spod warstwy zieleni i ziemi. Przewiduje się, że może ich być nawet tysiąc. Na ten cel **otrzymaliśmy 35 000 zł od Friends of Jewish Heritage** in Poland. W ciągu roku 2023 zatrudniono do odkrywania macew dwu skazanych na prace społeczne, którzy odkryli w lecie 220 macew, z czego udało się odczytać nazwiska 182 osób. Jesienią odkryto dodatkowo około 400 macew. Czekają na wiosnę aby można je było zinwentaryzować. Z ww. sumy wydano w roku 2023 **17 500 zł**

W sumie pozyskaliśmy na realizację tych projektów

(ca 91 000 USD) 367 358 zł

Ponadto zrealizowaliśmy kilka projektów z niewielkim udziałem m. in. własnych środków finansowych:

***Mural poetycki** - włączenie się w projekt mający na celu wykorzystanie zniszczonych powierzchni obiektów publicznych na umieszczenie na nich fragmentów wierszy autorstwa lokalnych poetów. Mural powstał na północnym odcinku cmentarza, w miejscu, gdzie okoliczni



użytkownicy garaży od lat przerzucali na teren cmentarza rozmaite śmieci wielkogabarytowe. Pomysł okazał się skuteczny, mural zapobiega zaśmiecaniu cmentarza. Koszt farb (550 zł) sfinansowała Gmina Żydowska w Krakowie.



***Tymon Picheta, Kiedy Steve był w moim wieku. Opowieść o Sacherze Israelerze / When Steve was my age. Sacher Israel's story**, wydanie książki dwujęzycznej autorstwa 8 letniego chłopca (500 egz.). Koszt wydania (13 000 zł; druk wykonało wydawnictwo krakowskie Austeria po kosztach własnych) pokryły wpłaty m. in. naszych sympatyków oraz sympatycy i nieformalnej grupy Sztetl Mielec.



***Granica getta** – w ramach projektu Galicjaner Shtetl została namalowana na bruku trwała linia oznaczająca granice getta z czerwca 1942 r. z napisem: TU BYŁO GETTO. Linia ta wynosi ok. 2,8 km.



***Żydowskie święta** – na święto Sukkot została postawiona nasza składana suka i odbyliśmy w niej okazjonalne spotkanie z zainteresowanymi. W piątym dniu Chanuki odbyliśmy spotkanie pod bimą z udziałem rabina Icchaka Eliezera Yakova (zatrudniony w tarnowskiej, koszernej filii zakładów mięsnych Sokołów) i prezydenta Tarnowa Romana Ciepieli. Zazwyczaj zapalamy oficjalnie, z udziałem gości jedną świecę. W tym roku, po skandalicznym wybryku jednego z ultrapravicowych posłów w Sejmie (zgasił gaśnicą strażacką chanukowy świecznik zapalony przez dzieci żydowskie uczestniczące w oficjalnej ceremonii) postanowiliśmy, na znak jedności ze świętującymi Żydami celebrować z Prezydentem zapalenie świec do ostatniej świeczki.





Fot. Dariusz Kobyłański

***Zaulek Ciotki Sary** – z inicjatywy Komitetu Rada Miasta nadała fragmentowi ul. Krętej, przy której znajduje się Centrum Kultury Romów nazwę Zakątek Bibi (Ciotki) Sary Andraszowej, bardzo znanej, zmarłej w roku 2019 Romki, seniorki tej społeczności, która w tym roku obchodziła 60. rocznicę powołania Kulturalno-Społecznego Stowarzyszenia Romów. Komitet nasz ściśle od lat współpracuje z tym Stowarzyszeniem.



Nie zostały zrealizowane dwa zadania z zaplanowanych na rok 2023:

***Strefa Pamięci I** – odsłonięcie zarysów masowych grobów w części północnej cmentarza, brak zgody Gminy Żydowskiej w Krakowie.

***Inwentaryzacja zieleni** (drzew) dla uporządkowania alejek, wycinki suchych drzew etc., wniosek odrzucony.

***Redakcja naukowa Tarnowskiej Księgi Pamięci** z 1954 r., nie złożono wniosku.

Prace na cmentarzu

***Geniza** – na prośbę rabina Icchaka Eliezera Yakova został wykopany na cmentarzu żydowskim dół, który ma pełnić funkcję genizy. Ze względów pogodowych do złożenia w nim odpowiednich pism w roku 2023 nie doszło, akt ten dokonał się w roku 2024.

***Prace porządkowe.** Na cmentarzu prowadzono bieżące prace porządkowe oraz wydobywanie porośniętych ziemi macew. Te ostatnie prace wykonywał od sierpnia do września skazany na prace społeczne (bardzo efektywnie), który później – do listopada pracował na pół etatu formalnie jako wolontariusz, praktycznie był opłacany (15 zł/godz.) z prywatnej dotacji. Do sierpnia 2023 na pełny etat pracował na cmentarzu uciekinier z Ukrainy zatrudniony do prac fizycznych (Evgeni Shuljak). Opłacany był częściowo przez specjalny fundusz dla uchodźców a częściowo z prywatnej donacji. Od sierpnia do końca roku pracował kolejny uchodźca oddelegowany przez Urząd Pracy (Andrij Zub - pracownik naukowy, archeolog), wykonywał prace porządkowe ale głównie jednak zatrudniony był w biurze przy opracowaniu archiwaliów przeznaczonych do depozytu w tarnowskim muzeum. Grant przeznaczony na porządkowanie archiwum pozwolił ponadto zatrudnić bezrobotną archivistkę na pół etatu, która wykonywała wiele prac biurowych i organizacyjnych.

***Ponadto na zlecenie rodzin z USA** porządkowaliśmy cmentarz w Rzepienniku Strzyżewskim, pow. tarnowski (przed kilku laty zbudowaliśmy tu nowe ogrodzenie).
Także na zlecenie rodzin z USA przygotowujemy projekt ogrodzenia cmentarza w Ołpinach (pow. tarnowski).

Akcję pozyskiwania funduszy od donatorów z Diaspory bardzo aktywnie prowadzą nasi przyjaciele z USA – Dan Oren, Jill Leibman i Elizabeth Szancer. Najwyższe wsparcie od osoby indywidualnej otrzymaliśmy w tym roku, ponownie od Artura Süskinda z Berlina.

1. Bank transfer donations (PLN)	12 698, 00 PLN- FJHP
2. Bank transfer donations (EUR)	46 785, 50 PLN - Artur Süskind
3. Donations from individual donors	3 842, 00 PLN
4. Donations from moneyboxes*	2 243, 35 PLN

Razem darowizny

65 568.85 PLN

Sprawy personalne



W na liście członków Komitetu mamy 22 osoby. W praktyce bezpośrednio zaangażowanych jest tylko kilka osób.

Od początku 2021 r. Zarząd działa w składzie:

Adam Bartosz – prezes Zarządu
Natalia Gancarz – wiceprezes
Bogdan Lada – członek Zarządu

Zarząd Komitetu zbierał się 1 raz na spotkaniu protokołowanym, ponadto spotkania odbywają się na bieżąco w miarę potrzeb.

Członkowie Zarządu pracują nieodpłatnie. Jedynie Natalia Gancarz zatrudniona jest na ½ etatu, co daje nam możliwość pozyskiwania pracowników tymczasowych (stażystów) oddelegowanych przez Urząd Pracy i różne fundacje współpracujące z Komitetem (warunek oddelegowania do nas pracownika opłacanego przez Urząd Pracy – przynajmniej jedna osoba zatrudniona na etacie). Dodatkowym warunkiem zatrudnienia stażysty jest przyjęcie go do pracy na co najmniej 1 miesiąc po zakończeniu stażu na 1/2 etatu.

Osoby pracujące na rzecz Komitetu odpowiadają na setki zapytań i prośb przysyłanych e-mailem, lub za pośrednictwem FB, w ogromnej większości dotyczących genealogii tarnowskich rodzin żydowskich, własności, czy historii rodzinnych. Jest to jedno z większych wyzwań, ale niestety również obciążeń naszego biura, które pilnie wymaga wzmocnienia naszej małej ekipy.

Plany na 2024

Do końca 2023 roku złożyliśmy w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji w ramach Programu integracji społecznej i obywatelskiej Romów następujące wnioski grantowe, na które otrzymaliśmy już dotacje:

*XXV Międzynarodowy Tabor Romów-VI konferencja Taborowa – projekt poświęcony problematyce mniejszości romskiej w Europie	55 000 zł
*Studia Romologica (17/2024) - rocznik romologiczny,	36 000 zł
*Galicjaner sztetl – doroczny festiwal kultury żydowskiej	20 000 zł
*Działalność biura Komitetu (m. in. część płacy dla księgowej, opłaty za czynsz, Internet, energię)	24 000 zł
*Opracowanie i zabezpieczenie spuścizny naukowej Adama Bartosza (część II)	39 000 zł
*Stanęły wozy kolorowe (tytuł roboczy) album fotografii J. Dorożyńskiego z 1963 r. Wydanie z okazji 60. rocznicy akcji zakazującej Romom koczowania	35 000 zł



***Na bisteren / Nie zapomnijcie** (tytuł roboczy), wystawa planszowa ilustrująca ponad 250 miejsc związanych z martyrologią Romów w Europie w czasie nazizmu. Nawiązuje do 80. rocznicy likwidacji Zigeunerfamilienlager (Cygański Obóz Rodzinny) w Auschwitz Birkenau (2 sierpnia 1944 r.) **18 000 zł**

W sumie pozyskano na rok 2024 granty na kwotę	227 000 zł
--	-------------------

Są to zadania, na których realizację są już zapewnione fundusze, przynajmniej z znacznej wysokości w stosunku do sumy oczekiwanej.
Kolejne wnioski będą składane w ciągu roku 2024 w miarę ogłaszania naborów w różnych programach, fundacjach, ministerstwach.

UWAGA!

Planowane lub przygotowane wnioski na granty na zadania związane z pracami na tarnowskim cmentarzu żydowskim zdecydowaliśmy się wstrzymać w związku z żądaniem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie (pismo z dnia 11 listopada 2023 r.) zerwania z Komitetem Porozumienia z 2016 r., które zostało zawarte na czas renowacji cmentarza i okresu trwałości projektu, który to okres upływa w lutym 2026 r. Gmina nakazała nam (pismo z 11 listopada 2023) „opuszczenie cmentarza w ciągu 7 dni”. Sprawę traktujemy jako skandaliczną ze strony Gminy i nie zamierzamy się tym żądaniom podporządkować ze względu na zobowiązania finansowe jakie związane są utrzymaniem stanu cmentarza po renowacji.

Adam Bartosz – Prezes Zarządu

Natalia Gancarz – z-ca Prezesa

Tarnów 31 grudnia 2023 r.

